

16. Оршанский И. Евреи в России. Очерки экономического и общественно-го быта русских евреев / И. Оршанский. – СПб.: Типография О. И. Бакста, 1877. – 451 с.
17. Павлович В. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Екатеринославская губерния / В. Павлович. – СПб.: Типография департамента Генерального штаба, 1862. – 396 с.
18. Пасик Я. История еврейских земледельческих колоний Юга Украины и Крыма [Электронный ресурс] / Я. Пасик. – Режим доступа: <http://www.evkol.nm.ru/index.htm>.
19. Ребель А. Евреи в России: самые влиятельные и богатые / А. Ребель. – М.: ЭКСМО, 2011. – 180 с.
20. Свод законов Российской империи [Электронный ресурс]. – Т. 1. – Режим доступа: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/169/460.html>.
21. Улейников Л. Еврейские земледельческие колонии Екатеринославской губернии в 1890 г. / Л. Улейников. – СПб.: Типография и Литография Бермана и Рабиновича, 1891. – 212 с.
22. Шитюк М., Щукін В. Єврейське населення Херсонської губернії в ХІХ – на початку ХХ століть / М. Шитюк, В. Щукін. – Миколаїв: Видавництво Ірини Гудим, 2008. – 220 с.

«Проект Мадагаскар» як засіб вирішення єврейського питання на теренах нацистської Німеччини

Голокост є знаковою проблемою сучасності. Сучасна історіографія, вивчаючи проблематику Голокосту, висвітлює лише репресивну політику Третього рейху після прийняття «остаточного рішення». Однак у нацистів були також ідеї та проекти «єврейської резервації», які мали на меті вирішити єврейське питання. Сучасна Європа зараз переживає проблему «ісламських біженців», і радикальні європейські партії пропонують вирішити проблему «біженців» засобами, які нагадують методи нацистів. Отже, ми прагнемо осмислити політику нацистської Німеччини для того щоб не допустити подібного лиха в сучасній Європі.

Метою даного дослідження є з'ясувати та проаналізувати нацистський проект «єврейської резервації» а також з'ясувати механізми втілення цього проекту.

Погляди на впровадження репресивної системи в нацистської верхівки були різні, перед тим як прийняти «остаточне вирішення питання». Ідеологи і владна верхівка режиму розглядали різні варіанти боротьби з «неарійською расою». В 30-х рр. ХХ ст. нацисти розробили план «єврейської резервації» в Любліні, однак цей план натрапив на безліч адміністративних перешкод. У міру згасання ідеї створити резервації в Любліні [6], виникла нова пропозиція щодо депортації євреїв на острів Мадагаскар.

У період французької військової компанії у нацистських дипломатів з'явилась ідея переселити євреїв Німеччини на острів Мадагаскар. «Проект Мадагаскар» розробив співробітник міністерства закордонних справ Ф. Радемахер. Для вирішення «єврейського питання» Франція повинна була надати

острів Мадагаскар [1, 145]. Всі 25 тисяч французів, які проживали там, будуть евакуйовані й «отримають компенсацію». Частина острова, яка не потрібна для потреб армії, буде передана під управління німецького губернатора, що підпорядковується рейхсфюреру СС [2, 114].

Крім того, на цій території буде існувати єврейська автономія: свої міські голови, поліція, пошта, залізнична адміністрація та ін. Євреї відповідатимуть за збереження острова: з цією метою їх майно, що перебуває в Європі, буде передано як заставу в створений для цієї мети Європейський банк. У разі, якщо цього майна не вистачить на оплату отриманих ними земельних ділянок і на придбання в Європі необхідного обладнання для благоустрою острова, євреям із засобів того ж банку буде надано банківський кредит. Оскільки Мадагаскар буде лише підмандатним управлінням Німеччини, його єврейське населення не отримає німецького підданства. На момент перевезення в євреїв буде відібрано громадянство європейських країн, натомість вони стануть громадянами мандату Мадагаскар [5].

З метою пропаганди німці використовували гасло про щедрість Німеччини, що дає культурну, економічну, адміністративну та юридичну незалежність єврейства. Потрібно підкреслити, як говорили нацисти що властиве німцям, почуття відповідальності не дозволить їм негайно надати незалежне державне існування нації, яка не мала незалежності протягом тисячоліть. Для цього їй доведеться здати історичний іспит [4, 130]. Та глузливо говорили нацисти, адже намір створити єврейську державу у них і в думках не було. Гітлерівці вважали, що війна закінчиться швидко, й так само швидко вони зможуть перевезти європейських євреїв на Мадагаскар. Однак війна затягнулася, й після рішення А. Гітлера про вторгнення в СРСР стало зрозуміло, що Мадагаскарський план не здійснений [5]. Стали висуватися більш драматичні, більш жахливі плани знищення європейського єврейства. Через рік почався процес вбивства.

Однак «проект Мадагаскар» носив антисемітські настрої, не зважаючи на те, що ніби то цей план був більш лояльний, ніж плаги «остаточного вирішення». В одній зі своїх знаменитих «застільних бесід» в травні 1942 р. А. Гітлер так висловився про вигнання євреїв в Африку: «тамтешній клімат діє розслаблююче на людський організм і зменшує його опір» [3, 265].

Отже, ідея резервацій поступово згасає сама по собі внаслідок розвитку подій в 1940 р. Історично вона стала лише короткою, проміжною стадією в антисемітській політиці нацизму. Ця політика не стояла на місці: змінювалися умови, та з їх зміною на перший план все більше висувалися нові «організатори» типу А. Ейхмана й подібні до нього, які вважали своїм обов'язком взятися за цю справу, керуючись «власними практичними міркуваннями».

Власне ідея резервації та всі наступні проекти виселення євреїв були лише підготовчим етапом проведення репресивної політики Третього рейху. За ідеологічними переконаннями та вірою в «чистоту арійської раси», притаманним гітлерівцем, було зрозуміло, що ніхто з нацистського керівництва не збирався обмежуватись вирішенням «єврейського питання» шляхом виселення євреїв на окрему територію. Тож, на думку автора статті, втілення ідеї резервації проводилося як підготовчий етап здійснення геноциду проти єврейського населення, це був такий перехідний етап від юридичного обмеження в правах євреїв до масового знищення. Й, власне, як вказується, ідеї резервації виникали з урахуванням того, що кліматичні умови зроблять свою справу за німців, тобто не звичні природні умови призведуть до масових захворювань і в подальшому до смерті. Однак ненависть, яка була в нацистів до єврейського населення, не дозволила їм так довго чекати, поки природні умови зроблять свою справу, тому власне й було прийняте «остаточне вирішення єврейського питання».

1. Бессонов Б. Фашизм: идеология, политика / Б. Бессонов. – М.: Высшая школа, 1985. – 279 с.
2. Гефтер М. Эхо Холокоста / М. Гефтер. – М.: Центр и Фонд «Холокост», 1995. – 290 с.
3. Катастрофа европейского еврейства. – Ч. III–IV. – Тель-Авив: Изд-во Открытого университета, 1995. – 475 с.
4. Пленков О. Третий Рейх. Социализм Гитлера. (Очерк истории и идеологии) / О. Пленков. – СПб.: Издательский Дом «Нева», 2004. – 480 с.
5. Проект «Мадагаскар» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nazireich.net/kholokost/istoriya-razvitiya-kholokosta/882-qq537.html>.
6. Идея резерваций. Ниско и Люблин [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.nazireich.net/kholokost/istoriya-razvitiya-kholokosta/883-538.html>.

Уничтожение еврейских земледельческих колоний Херсонщины в период нацистской оккупации

Проблематика Холокоста постепенно занимает подобающее место в отечественной историографии. Осуществлено большое количество исследований, выявлен фундаментальный массив документов, фиксируются воспоминания современников событий, опубликованы работы многих зарубежных исследователей. При этом осмысление полномасштабной картины событий Холокоста на территории Украины остаётся проблематичным без региональных исследований. Необходимость исследования Холокоста на Юге Украины является чрезвычайно актуальной, учитывая специфические особенности, присущие актам нацистского геноцида еврейского народа на Юге Украины. События Холокоста на Николаевщине и Херсонщине анализируются в статье И. Шайкина и М. Зябко о геноциде в еврейских земледельческих колониях Юга Украины [11]. Большой объём статистического материала об этом регионе содержит статья С. Елисаветского «Холокост на Юге Украины (1941–1944 гг.)» [12, 25]. Вопрос создания гетто и концлагерей, уничтожения еврейского населения в Одесской области в годы Второй мировой войны исследован в трудах М. Якупова и В. Щетникова [13]. Участию коллаборантов в массовом уничтожении еврейского населения посвящены исследования М. Козыревой [3]. Проблема Холокоста на Николаевщине освещается в работах Н. Шитюка и В. Щукина [3; 6; 9; 12]. В коллективной монографии «Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни: 1941–1944 (До 60-річчя визволення області від німецько-румунських окупантів)» отдельная глава посвящена событиям Холокоста [6]. Особого внимания заслуживает книга «Судьбы евреев Николаевщины в период Великой Отечественной войны. 1941–1945 гг.», изданная в рамках